

Dušan Voglar

OB RAZPRAVI ŠTEFANA BARBARIČA STIK PRIMOŽA TRUBARJA Z MISLIJO ERAZMA ROTTERDAMSKEGA

Razprava Štefana Barbariča ima v prvem natisu (Barbarič 1972; v slovenščini, s povzetkom v srbsščini in francoščini) dva naslova: slovenskega, »Stik Primoža Trubarja z mislijo Erazma Rotterdamskega«, in pod njim v oklepaju srbskega, »Trubar u uticajnoj sferi Erazmovih ideja«. Nad francoskim povzetkom na koncu razprave je še tretji naslov: »Les influences intellectuelles d'Érasme de Rotterdam dans l'activité littéraire de Primož Trubar«. Vsak poudari neko sestavino obravnavane duhovnozgodovinske snovi, toda nobeden izmed njih ne zadene bistva. Slovenska različica z besedo »stik« zelo omejeno opozori na obseg znanstvenikovih interesov, izsledkov in trditev, srbska različica z opisom »u uticajnoj sferi ideja« posrečeno navede Trubarjevo vstopanje v evropsko miselno sfero, vendar ne nakaže Trubarjevega udejanjanja idej, francoska različica pa z »l'activité littéraire« enostransko oži področje Trubarjevega delovanja.

Dragocenost in bistvo razprave Štefana Barbariča namreč tiči v takratnem – leta 1972 – ozaveščanju o dejanskih prvinah evropskega, sprva zlasti erazmovskega humanizma v Trubarjevem duhovnem svetu in delovanju za slovensko ljudstvo. Barbarič poda strnjen, natančen in kritičen pregled dotedanjih literarnozgodovinskih obravnav te teme in hkrati navede iz svojega raziskovanja ugotovitve o Trubarjevem opiranju na Erazmova dela. Že prejšnje leto je izšla njegova v madžarščini napisana razprava o vplivu humanizma na slovenske protestante (Barbarič 1971). Razpravljanja o humanizmu in reformaciji se je znova lotil z obsežnej-

šim člankom leta 1976, drugače pa se je posvečal drugim znanstvenim temam in delovnim nalogam.

Slovenist Štefan Barbarič (1920–1988) je diplomiral v Ljubljani 1948 in doktoriral v Zagrebu 1975 z obravnavo vloge Turgenjeva v razvoju slovenskega realizma (knjiga *Turgenjev in slovenski realizem*, 1983). Bil je asistent na oddelku za slovenistiko na FF v Ljubljani, nato mr. višji predavatelj na FF v Zadru in v Ljubljani tajnik in urednik v Slovenski matici ter ravnatelj Slovanske knjižnice. Preučeval je slovensko literaturo v 19. stoletju (Jurčič) in obdobju moderne (Cankar, Župančič) pa tudi prekmursko književnost in madžarsko-slovenske kulturne odnose. (Ivanišin 1989)

V že omenjeni članek »Ideje humanizma v delih slovenskih protestantov« (Barbarič 1976) je prevzel večino ugotovitev o Trubarju in Erazmu iz prejšnje razprave (Barbarič 1972). Dodal je misli o pomenu humanističnega kritičnega racionalizma in humanističnih idej o izobraževanju, nrvstveni vzgoji, individualizmu, domoljubju, etnični skupnosti in jeziku za Trubarjevo in Bohoričevo duhovno usmerjenost ter za njuno iz nje izvirajoče delovanje. Predvsem pa je posvetil veliko več pozornosti širšemu okviru, se pravi, izhodiščnemu razmerju med renesanso, humanizmom in reformacijo v evropskem prostoru. Poudaril je, tudi s sklicevanjem na Matija Murka, njihovo prepletenost, obenem pa zlasti dejstvo, da je humanizem »očitno kompleks polimorfnih pojavov«, saj je Erazmov humanizem drugačen od Melanchthonovega. Navedel je, da tudi reformacija ni bila enovita in da »je s svojo dinamiko pretresla vsa območja življenja«. Za sklep pa je opozoril: »Pravična tem zgodovinskim pojavom je lahko le taka obravnava, ki jih želi zajeti kolikor mogoče adekvatno v njihovem stvarnem, pogosto protislovnem prepletanju.«

Vsekakor nam Barbaričeva razprava pomaga pritrčiti novejšim dosežkom pri ugotavljanju vloge idej renesanse in humanizma v Trubarjevem delovanju in slovenski reformaciji. Nadaljnje raziskovanje slovenskih in tujih znanstvenikov je namreč dodatno razjasnilo marsikaj, kar leta 1972 in leta 1976 še ni bilo znano. Tudi umeščenost reformacijskih piscev v lok slovenske literature in slovenske samobitnosti od *Brižinskih spomenikov* do narodnega preroda je že trdneje opredeljena

(Grdina 1999). Humanizem pri Slovencih in posebej pri Trubarju sta, denimo, obravnavala Kozma Ahačič (Ahačič 2007) in Lilijana Žnidaršič Golec (Žnidaršič Golec 2010), pa tudi Igor Grdina in drugi udeleženci mednarodnega simpozija o humanizmu v srednjeevropskem prostoru (Rajšp, Bister in Polzer 2011). Takšni obravnavi je bil posvečen tudi mednarodni simpozij o izzivih evropskega humanizma (2017, Oddelek za klasično filologijo FF v Ljubljani).

Klasični filolog Primož Simoniti (1936–2018) je leta 1979 v svoji véliki, še vedno temeljni knjigi o humanizmu na Slovenskem na podlagi svojega raziskovanja primarnih virov v knjižnicah in arhivih ter poznavanja obsežne literature potrdil obstoj humanističnih pobud in idej na Slovenskem ter prikazal duhovne profile humanistov, ki so izvirali s Slovenskega in delovali v tujini, zlasti na Dunaju, pa tudi humanistov v Trstu (Peter Bonomo), v Ljubljani (škof Krištof Ravbar, Avguštin Tyfern, Lenart Budina) in na Württemberskem (Mihael Tiffern), ki so bili pomembni v Trubarjevem času (Simoniti 1979). Kulturnozgodovinski pomen renesančnega humanizma in njegovo povezanost z reformacijo na Slovenskem je Simoniti obravnaval tudi še pozneje in tudi problemsko bolj zaokroženo (Simoniti 2007: 7–36, 155–72).

Poleg pozneje še obsežneje obravnavanega Bonoma in šele zadnje čase nepristransko razlaganega Petra Pavla Vergerija ml. (Cavazza 2013; Jurca 2016; Marinčič 2018) je zanimiva osebnost šolnik Lenart Budina (1500–1573), ki je med drugim deloval kot pregledovalec besedil v znameniti tiskarni Johanna Frobena v Baslu prav v času živahne publicistične dejavnosti Erazma Rotterdamskega in nato v Ljubljani pripadal zgodnjemu ljubljanskemu krožku privržencev reformacije, poučeval v svoji zasebni šoli in nazadnje kot prvi rektor vodil leta 1563 ustanovljeno stanovsko šolo. Bil je Trubarjev somišljenik in prijatelj. V svoji ljubljanski knjižnici je imel Erazmova dela. (Simoniti 1979, 114–18) Za raziskovanje misli Trubarjevega kanoniškega tovariša Paula Wienerja (Žnidaršič Golec 2010, 250–51) so se odprle nove možnosti (gl. objave v 25. številki revije *Stati inu obstatu*).

Simoniti v svoji knjigi razpravlja o navezanosti humanista Bonoma in nato Trubarja na Erazmove ideje, med drugim o praznovernos-

ti ljudstva in potrebi po poučevanju ljudstva, seveda z Božjo besedo v jeziku ljudstva, česar si je želel Trubar že pred umikom v tujino. Simoniti govori o pomenu, kakršnega so imele Erazmove *Annotationes* in *Paraphrases*, ki so oboje posvečene *Novi zavezi*, to pa je Erazem izdal v novi filološki redakciji grškega izvirnika in svojem vzporednem novem prevodu, razlikujočem se od *Vulgate*. Odkrije, da je Trubar v pridigi o veri v svojem prvem katekizmu (1550) ključni navedek iz Pavlovega pisma in pojasnilo prevzel iz Erazmovega latinskega prevoda *Nove zaveze* in njegove knjige *Paraphrases*. Ob splošnih označevanjih Trubarja za »erazmovca« pa opozori, da stroko čaka natančna filološka primerjava Trubarjevih formulacij z Erazmovim latinskim prevodom in spremnima deloma (*Annotationes*, *Paraphrases*), kar bi omogočilo nova spoznanja. (Simoniti 1979, 231–35) Kozma Ahačič je z analizo odlomkov iz prevoda Matejevega evangelija pokazal, da se je Trubar naslonil na Erazmov latinski prevod (Ahačič 2007, 268–74). Na podlagi tega je mogoče reči, da je Vergerij ml. prepričal Trubarja za prevajanje *Nove zaveze* »s pragmatičnim (bolj humanističnim kot pa dosledno protestantskim) argumentom, da je Erazmov latinski prevod dovolj dober približek« izvorniku in da je torej lahko izhodišče za prevajanje (Marinčič 2018, 94). Drugače povedano: Zdaj lahko natančneje razumemo Trubarjevo poročilo o prevajanju.

VIRI IN LITERATURA

- Ahačič, Kozma. 2007. *Zgodovina misli o jeziku in književnosti pri Slovencih: Protestantizem*. *Linguistica et philologica* 18. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Barbarič, Štefan. 1971. »A szlovén protestáns irodalom az európai humanizmus áramlatában.« *Helikon (Budapest)* 8 (3–4): 344–352.
- . 1972. »Stik Primoža Trubarja z mislijo Erazma Rotterdamskega.« *Zbornik za slavistiku* 3: 87–98.
- . 1976. »Ideje humanizma v delih slovenskih protestantov.« *Slavistična revija* 24 (4): 409–420.
- Cavazza, Silvano. 2013. »Nenavadna osebnost: Profil Petra Pavla Vergerija.« *Stati inu obstatu* 9 (17–18): 10–26.
- Grdina, Igor. 1999. *Od Brižinskih spomenikov do razsvetljenstva*. Maribor: Obzorja.

- Ivanišin, Nikola. 1989. »Zapis o Štefanu Barbariču.« *Glasnik Slovenske matice* 13 (1): 62–71.
- Jurca, Tomaž. 2016. »Inkvizitorjem po Italiji: Polemika Petra Pavla Vergerija ml. s pisca cerkvenih seznamov prepovedanih knjig.« *Stati inu obstatu* 12 (23–24): 76–97.
- Marinčič, Marko. 2018. »Vergerij mlajši in Primož Trubar: latinski humanizem in slovenska reformacija.« *Primerjalna književnost* 41 (2): 77–98.
- Rajšp, Vincenc, Feliks J. Bister in Miroslav Polzer, ur. 2011. *Tu felix Europa: Der Humanismus bei den Slowenen und seine Ausstrahlung in den mitteleuropäischen Raum / Humanizem pri Slovencih in njegovo izžarevanje v srednjeevropski prostor*. Dunaj: Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju; Ljubljana: ZRC SAZU.
- Simoniti, Primož. 1979. *Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do sredne XVI. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2007. *Med humanisti in starimi knjigami*. Razprave in eseji 59. Ljubljana: Slovenska matica.
- Žnidaršič Golec, Lilijana. 2010. »Humanizem Primoža Trubarja.« *Ars & humanitas* 4 (1–2): 246–55.

[https://doi.org/10.26493/2590-9754.14\(28\)203-207](https://doi.org/10.26493/2590-9754.14(28)203-207)